

LAL.

ACC. N:R.

4471. Obs 3 sid.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Landskap:

Småland.

Upptecknat av:

Karl Sjöstrand

Härad:

Sunnerbo.

Adress:

Tala Hamneda.

Socken:

Pjötteryd

Berättat av:

Maria Magnusson

Uppteckningsår:

1788.

Född år

1857 i Pjötteryds förs.

Uppteckningen rör

Linn och Linnberedning.

Linnadling i äldre Tid: s. 1.

Linet säjs: s. 2.

Linet skördas: s. 3.

Linet repas på "hårcapa", samt tråkar: s. 4.

Linet rötes: s. 4.

Linet brytes på "bräta": s. 5.

Linet "ajöttas" på "ajöttestat": s. 10.

Linet "håklas" på "håkla": s. 13.

Skriv endast på denna sida!

14 sid.

4 foton.

Då jag skulle fotografiera brytningen
av linet fick jag ej tag i absolut lin
utan sjött rådet. Likaledes är materia-
let som bearbetas i sjöttstol och hälle,
nät lin, men ej av sådan art det skulle
vara. Hur arbetet tillgår samt hurdana
redskap man använde framgår dock av foto.

Lin odlades i mycket stor ut-
sträckning i äldre tid. På såväl
store gårdar som små torpstäl-
len hade man ett större eller
mindre "höralenn". Då linod-
lingen hade en så stor bety-
delse i äldre tid, så sparade man
varken tid eller krafter för att
få den för linodling avsedda jor-
den så lämplig som möjligt.
Då så gott som alla klädesper-
sedlar tillverkades av lingarn,
förstår man vad missväxt ifråga
om linodling kunde betyda.
De bönder som hade tjänare,
fingo även odla litet lin åt dessa.
Som löneförman berde tjänaren

ha ett "håralann", även om detta
var helt litet.

Linet skulle sås i 7, 8, eller 9
veckor — Det gamla "veketalöt" bör-
jade den 6 April, med "Tröttnes veke"
och sedan räknade man nedåt
12, 11, 10, 9, 8, 7, 6, 5, vecka — på särskil-
da för linsåning lämpliga dagar
hållade "håradaa". För att bringa
tur med linskörden, lade man
ett ägg i säckhoppen, och detta
ägg skulle söningsmannen äta
upp, ute på iken, då linet
såddes. Efter sådden skulle man
medelst lukning, hålla "håra-
lannöt" fritt från ogräs.

Då linfröt som kallas "håa-

frät² var moget (m²u²t) och "frät²"
(d. v. s. dugligt som utsäde) drog man
med händerna upp linet, så att
rötterna följde med. Att på detta
sätt rycka upp linet kallades
"röka kö²". Det uppryckta li-
net sammanbands till härvar
som kallas "kjö²ve" — Märk skil-
naden i dialektformen "kjö²ve"
i bet. lin²kä²ve och "nek" i bet. så-
des²kä²ve". Lin²kä²varna uppsät-
tes på "krake" (d. v. s. på raka,
smala Trästänger som nedsät-
tes i marken. Att uppsätta
kä²varna betecknades med
att "krake kö²n".
Lin²et uppsattes så att de

många kårvarnas knipplet kom
intill varandra.

Då linet torkats, vilket tog
ganska lång tid, inbärs det i
ladugården, och man repade av
knipplet medels en "kåsaropa".
Kåsaropet bestod av ett trästativ
med uppåttående pinnar. Därpå
tröskades knipplet med en slaga, kallad
"pläjjäl". Då linet var tröskat (rätten sagt repat)
bredde man ut det på en mågarlunda jämn
markyta för att róta. Linet lades så att
roten kom mot väster, och toppen mot öster.
Man sade "i väst läggs den där fetta, i
i öst läggs kårens rötta". Linet fick ligga
ute och róta c. 3 veckor. Man fick dock se
till att kåren ej blev för "rött".

Se foto i sluv-
bet i så skilt
(S. 14 a) 8 lod.

Efter rätningen skulle linet
först tockas ute, s.k. "rösteras" samt
sedan togas till "bassten" för att
"bassteteras". Då linet blev rik-
tigt tørt skulle det "brytas". Bryt-
ningen av linet tillgick på
följande sätt: Då man medelst
eldning i "bassten" fått linet väl
tørt bad man i regel sina gran-
nar om hjälp med brytningen.
Männen skulle ju utföra bryt-
ningen och dessa begäva sig på
eftermiddagen ned till badstuan.
De träbänkar på vilka linet
bröts kallades "brätö". Brötan var
så inrättad att den var tudelad
med fals i övre delen som var

försedd med handtag. Fotografier No-
1 visar en gammal "bräta". Ser ut.

Alltså börja
vi brytning-
en. "Brätänd"
bäras ut och
placeras utan-
för "bassten"
och man gör
sig redo att
börja det

ganska an-
strängande arbetet. I "bassten" är
varmt och en skarp men ange-
näm lukt tränger sig ut till män-
nen som vänta på att "basste-
kjäringarna" skall komma! En kvin-

na brukade pressa linet i "basstam"
samt bära ut lin alltefter som
brytningen pågick. Denna kvinna
kallades "basstekjöring". Nu öpp-
nar "basstidsman" och ut kommer
"basstekjöringen" med lin i fam-
nen. Hon delar ut linet till män-
nen, som taga en "mask" (en kassett)
i vänstra handen, föra det över
brätan samt börja med kraftiga
slag med de sk. "tjåkarna" bearbeta
linet. Under brytningen höres ett
ideligt klapprande av brätorne.
Alltefter som linet brytes bär
"basstekjöringen" åter in det i bas-
stam för att bli varmt till näs-
te omgång. Det är nämligen endast

ett förberedande arbete man nu
utför. Detta första brytningsarbete
kallas att "kräsa" linet. Bäste-
kjäringarna" har fullt arbete med
att dela ut lin till männen, samt
bära in det brutna linet som nu
blivit mycket mjukare och bekvä-
migare att hantera. Männen börja
bli snettiga och varma. De kasta
en blick då och då mot "bäste-
drarna. De undra om inte linet
skall taga slut. Nu kommer kvin-
nan med "kattän" (så kallas det
sista linet som utbäres ur bärtan)
och då denna är bruten skall man
"grasta". Man skall också ha
mat och brännvin för att samla

krafter till nästa arbetsperiod.
Då man åtitt samt vilat sig
en stund börjades brytningen ä-
nys. Även nu tog man så mycket
lin åt gången som man kunde
hålla i handen. En sådan linpack
kallades efter att ha brutits änga
för "höralick". "Höralickarna" lades
sedan i säckar vilka inhuss i
"bassten". Då linbrytningen var
slut vilket oftast den ej var färren
sent på kvällen samlades byns
ungdom för att dansa på mögen
loge. Egentligen samlades ungdomen
långt innan brytningen var slut.
Många av de unga männen deltog
ju i brytningen vid "bassten" och

dit gick de andra, för att äre
arbetet. Linbrytningen och den
i samband härmed, anordnade
dansen var ett av de mest upp-
skattade nöje man hade. "Här va
inga dansband" för, i dopps na di
samlad's på gale så hadde di
roligt" säger en gammal gumma.
Dagen efter det brytningen för-
sigött samlades byns kvinnor
för att "sjötta hörn". Man an-
vände då en "sjöttestol" - se foto
No-2 i nästa sida - på vilket
linet lades och sedan bearbetades
med ett "sjöttuttrå". Liksom bryt-
ningen utfördes i två omgångar
så skulle även sjöttningen utföras

i två perioder. Att med
 "sjöttäsa" bearbeta
 linet första gång-
 en kallades att
 "sjötta före". Att
 andra gång för-
 digsjötta linet,
 kallades att "sjötta
 ätte". De unga stä-
 ka kvinnorna
 fick "sjötta före"
 medan de äldre, mera
 vana "sjöttäshändä"
 fick "sjötta ätte".

De man sjötte, tog man så mycket
 lin åt gången som man kunde
 hålla i handen. Det var

som uppstod då man sjätte
linet kallades "sjättefall". De spä-
nar eller arfall som uppstod då
man skakade "sjättefall" kallades
"sjövä". Under det man "sjätte"
skulle man dra linet så att
det blev jämnt. Detta kallades att
"nötta höen". De äldre kvin-
nor som "sjätte ötte" kallades
"sjättekjöringö". En "sjättekjöring"
fick antingen en "höraläck" eller
en liten konstant ersättning
för sitt arbete. I de fall då man
"bytte gobe" förekom ju ingen ersät-
ning. De kvinnor som utförde
efterberedningen av linet sk. "sjätte"
skulle ha "jillärmat". Därav uppkom

ben. "sjötteljille". Då sjöttningen var
linet borde utföras mycket noga.
i synnerhet sjölas slutbehandling-
en. Så vara vara "sjöttelkjäringö"
mycket efterfrågade. Det förekom
att gummas som överakadit de
80 åren likväl gingo borta och
"sjötte. "sjötta ötte. va ju inte så
strängt, män då faddrade namn"
Sjöttningen utfördes i en lodu-
gård, på en lögex. Den byggnad
där sjöttningen utfördes, kallades
"sjöttelhus".

Då linet var "sjött" brukade man
sortera det. Detta tillgick på föl-
jande sätt. "Höralikana drags genom
en "håla"-se fotografi. Hö-? nästa sida-
All "håla höö".

Häkkan bestod av ett Trästati
med uppstättande Taggar. Det var
som först föll från vid häklingen
kallades "nuo". Det var som efter
uppseende dragningar genom "häkkan"
föll bort - således efter det nuerna fallit bort
var längre än nuerna och kallades
"blano". Det

var som blev
koar i handen
kallades "Taoro".
Garn som till-
verkats av Törre
kallades "Taorega-
an". Garn av nu-
er: "nuegan".
Garn av blånar
"blanogan".

Exter.

4471

A foto No: 4 synes en "hårsaga"
på vilken man repade knipplet från
linet.

ifr. s. 4

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

14a.

Skriv endast på denna sida!